

‘EEN
DUIZEND-
KUNSTENAAR
IN DEN BOSCH’

Arnold van de Laar en de Brabantse kunstwereld (1886-1974)

**Marga Altena &
Michel van de Laar**

| Colofon

INITIATIEF

Michel van de Laar

BOEK

Tekst | Marga Altena & Michel van de Laar

Fotografie & vormgeving | Marijn Bax

Redactie | Marga Altena

Productie | Academische Uitgeverij Eburon, Delft, www.eburon.nl.

TENTOONSTELLINGSCATALOGUS

Curatoren | Caroline O'Brien & Michel van de Laar

IN-SITU KUNSTINSTALLATIE

Kunstenaar | Marijn Bax

Tekst | Caroline O'Brien & Merel Bem

© Marga Altena | Marijn Bax | Merel Bem | Michel van de Laar |
Caroline O'Brien 2016

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de rechthebbende(n).

ISBN 978-94-6301-023-8

| Inhoud

6	VOORWOORD
10	INLEIDING Het archief van een kunstschilder/kopiist/restaurator/fotograaf
20	HOOFDSTUK 1 ‘Van waardering alleen kan men niet leven’: Vrij werk
40	HOOFDSTUK 2 ‘Uw meesterhand zou hier schone kopieën kunnen maken’: Kopieën
56	HOOFDSTUK 3 Een bekwaam restaurator in het zuiden van het land: Restauraties
76	HOOFDSTUK 4 De betovering van het alledaagse: Fotografie
88	NOTEN
94	BIJLAGE I De kopieën door Arnold van de Laar
108	BIJLAGE II Illustratiebijchriften
112	BRUIKLEENGEVERS, ARCHIEVEN EN COLLECTIES
113	BIBLIOGRAFIE
117	TENTOONSTELLINGSCATALOGUS <i>Kopie versus Autonomie</i> Museum Slager, Den Bosch 21 februari - 1 mei 2016
	SUPPLEMENT IN-SITU KUNSTINSTALLATIE <i>Reflecties</i> Sint Jorisstraat 22, Den Bosch 21 februari - 20 maart 2016
126	INDEX
134	OVER DE PROJECTLEDEN

| Voorwoord

Vorig jaar, op 12 september 2015, stierf mijn hoogbejaarde tante Truus. Ze was het laatst overgebleven kind van mijn grootvader Arnold van de Laar, de bijzondere man over wie dit boek gaat. Hij stierf in 1974 toen ik zeven jaar oud was. Ik maakte kennis met zijn kwaliteiten en eigenaardigheden door de levendige verhalen van Truus, tante Dora en mijn vader. Het is nu helaas afgelopen met de stroom van inspirerende anekdotes over een kunstenaar die veel in zijn mars had maar niet de waardering kreeg die hij verdiende.

Zijn atelier in de Sint Jorisstraat in 's-Hertogenbosch is een herinnering die achterbleef. Een tijdcapsule uit het verleden die tot op de dag van vandaag vrijwel onaangetaast is gebleven. Jarenlang ontving ik er als restaurator klanten en ook mijn collega's uit het Rijksmuseum. Zij spraken hun verbazing uit over deze magische plek en adviseerden mij er 'iets mee te doen.'

Dat 'iets' begon midden in de jaren negentig. Stadsarchivaris Rob van de Laar - geen familie - gaf me belangrijke aanwijzingen bij het uitzoeken van de uitpuilende kasten in het atelier. Die oude kasten stonden vol met antieke schilderspullen en in de lades scholen geheimzinnige brieven. Van de Laar drukte mij op het hart dat ik niet al het werk alleen moest doen, vooral omdat ik er als familielid té dichtbij stond.

Om die reden werd cultuurhistorica Marga Altena mijn kameraad in het ordenen van al het archiefmateriaal. Kort hiervoor werkte ik samen met haar aan een artikel over de Peinture Bogaerts: kopieën geschilderd over afgedrukte foto's. Het was een thema dat goed aansloot op de activiteiten van kunstschilder Arnold van de Laar die ook, maar handmatig, kopieerde naar oude meesters.

In het atelier vonden we een verzameling glasnegatieven. Fotohistoricus Jan Coppens kwalificeerde ze als kunstfoto's. Eén van zijn studenten op de Academie Sint Joost in Breda, Frank van Delft, maakte contactafdrukken en gaf ons zo een eerste overzicht.

Met regelmaat werkten Marga en ik, vaak tot diep in de nacht, aan het brievenarchief. Langzamerhand zagen we patronen ontstaan. Mijn grootvader ging kunst kopiëren, 'stelen van oude meesters' om daarvan te leren. Al snel werden die kopieën gekocht of besteld. Ze werden destijds beschouwd als kunst. Na de oorlog was het gedaan met die erkenning: gekopieerd werk ging men als kitsch beschouwen.

Door een artikel over de kopieën in 2002, in het *Bulletin van het Rijksmuseum* brachten we mijn grootvader weer terug naar het Rijksmuseum. Hij kwam daar in 1913 voor het eerst om schilderijen te kopiëren. We schreven nog meer artikelen: over een kopie naar Jeroen Bosch; over zijn restauratiepraktijk; en over zijn foto's. Het vrije werk van Arnold bleef echter onbeschreven, tot nu.

Ons doel werd een boek en een tentoonstelling waarin ook zijn vrije werk aan bod zou komen. Waar zou die tentoonstelling beter kunnen worden gehouden dan in Museum Slager in Den Bosch? Arnold van de Laar kreeg per slot van rekening les van P.M.- en Piet Slager Junior.

Samen met Caroline O'Brien, Seelevel Gallery, stelde ik de tentoonstelling samen. Zij is één van mijn opdrachtgevers die ooit zei dat ik 'iets' met het atelier moest doen. Caroline maakte jaren later, met een goede ingeving, het cirkeltje voor dit project rond. Zij bracht ons via haar galerie in contact met kunstenaar Marijn Bax.

We speelden al langer met de gedachte om bezoekers van de tentoonstelling in Museum Slager de mogelijkheid te bieden om ook een kijkje te kunnen nemen achter de doorgaans gesloten deuren van het atelier in de Sint Jorisstraat. Door de inbreng van Marijn kon dit worden gerealiseerd. Met behulp van een in-situ kunstinstallatie kreeg het idee structuur en werd er een verbinding gemaakt met moderne kunst. Liefhebbers kunnen nu de tijdcapsule in de Sint Jorisstraat binnenstappen en zich op een moderne, artistieke manier mee laten voeren naar een ander tijdperk.

Dit boek kreeg net als de tentoonstelling dankzij de vormgeving en foto's van Marijn een artistieke meerwaarde. Dat dit boek nu voor ons ligt, is echter helemaal te danken aan de schrijfkunst en het doorzettingsvermogen van Marga.

Mijn vader vertelde me als kind verhalen over mijn grootvader. Zo had deze de opvallende gewoonte om, als hij even niets te doen had, op loszwerfende stukjes papier de namen van steden te schrijven: 'Amsterdam, Dordrecht, Bois-le-Duc.' Eén van die kladblaadjes is op de gevoelige plaat vastgelegd door Marijn. Deze foto ontroerde mij toen ik hem toevallig voorbij zag komen omdat er een glimp van de nostalgische geest van mijn grootvader in gevangen is.

Het is mooi om te zien hoe de belevingswereld en de veelzijdige nalatenschap van een overleden kunstenaar weer tot leven komt in dit boek.

Michel van de Laar, januari 2016

